

Вербецький Євген Миколайович,

здобувач

Київського національного університету

культури і мистецтв

orcid.org/0009-0005-3291-8021

verbetskyi@ukr.net

АДАПТАЦІЯ ІНОКУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

У статті розглянуто проблематику інокультурних практик в контексті адаптації як однієї з основних форм взаємодії культур в контексті глобалізації. Уточнено поняття «інокультурні практики», які розглядаються як предметно-практична діяльність, пов'язана зі створенням та/або поширенням культурних продуктів, що сформувалися в умовах соціокультурного простору інших країн і отримали популяризацію світового масштабу завдяки глобалізаційним тенденціям. Екстрапольовано концепцію культурної локалізації та культурної гібридності на проблематику адаптації інокультурних практик.

Констатовано, що локалізація більшості інокультурних практик необхідна для їх реалізації на інших територіях і включає в себе складні культурні процеси з метою своєрідного «перекладу» для країн-реципієнтів. Культурна гібридність як транскультурна форма, виникнення якої пов'язане з діалогом культур, набуває різних форм відповідно до територіальної специфіки та властивостей конкретної інокультурної практики.

Дослідження виявило, що: феномен інокультурних практик перебуває в залежності від того, як культури-реципієнти сприймають артефакти, що продукує культура-донор; виходячи зі специфіки глобалізаційних процесів, характерних для масової культури перших десятиліть ХХІ ст., локалізація в дискурсі інокультурних практик реалізується засобами адаптації змістового, ціннісного та формально-текстового (медіатексту, аудіовізуального, сценічного та ін.) рівнів; за умов успішної адаптації інокультурні практики в процесі сумісності з новим соціокультурним простором трансформуються з урахуванням цінностей, традицій та норм культури-реципієнта.

Ключові слова: інокультурні практики, глобалізація, адаптація, культурна локалізація, культурна гібридність.

Verbetsky Yevhen,

applicant

Kyiv National University

culture and arts

orcid.org/0009-0005-3291-8021

verbetskyi@ukr.net

ADAPTATION OF INOCULTURAL PRACTICES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION TRENDS

The article examines the problems of foreign cultural practices in the context of adaptation as one of the main forms of cultural interaction in the context of globalization. The concept of "foreign cultural practices" is clarified, which are considered as subject-practical activities related to the creation and/or distribution of cultural products that were formed in the conditions of the socio-cultural space of other countries and were popularized on a global scale due to globalization trends. The concept of cultural localization and cultural hybridity is extrapolated to the problem of adaptation of foreign cultural practices.

It was established that the localization of most foreign cultural practices is necessary for their implementation in other territories and includes complex cultural processes with the aim of a kind of "translation" for the recipient countries. Cultural hybridity as a transcultural form, the emergence of which is connected with the dialogue of cultures, takes different forms in accordance with the territorial specificity and properties of a specific foreign cultural practice.

The research revealed that: the phenomenon of foreign cultural practices depends on how the recipient cultures perceive the artifacts produced by the donor culture; based on the specifics of globalization processes characteristic of the mass culture of the first decades of the 21st century, localization in the discourse of foreign cultural practices is realized by means of adaptation of content, value and formal-textual (media text, audiovisual, stage, etc.) levels; under the conditions of successful adaptation, foreign cultural practices in the process of compatibility with the new socio-cultural space are transformed taking into account the values, traditions and norms of the recipient culture.

Key words: foreign cultural practices, globalization, adaptation, cultural localization, cultural hybridity.

Постановка проблеми та її актуальність.

В сучасній масовій культурі України представлено величезну кількість різноманітних інокультурних практик (імерсивні та інтерактивні виставки, інсталяції, артшоу, вистави, паблік-арт, стріт-арт, перформанси, хепенінги, мистецькі акції, фестивалі, різноманітні медійні практики та ін.), своєрідність яких полягає у відображенні сприйняття членами даного культурного суспільства зовнішнього («чужого» світу) в співставленні з внутрішніми («своїми»). У цьому контексті актуалізується необхідність дослідження їх інокультурних практик крізь призму специфіки основних форм взаємодії культур в контексті глобалізації. Екстраполюючи визначені у науковій літературі основні форми взаємодії культур в контексті глобалізації – витіснення національних проявів культури; співіснування глобальної та місцевої культури; адаптація (у формі локалізації та гібридизації) та резистенція локальної культури впровадженню глобальної – на феномен сучасних інокультурних практик, найбільш перспективною формою дослідження вбачається адаптація.

Аналіз досліджень і публікацій. Культурні практики в сучасному культурологічному знанні є одним із перспективних напрямів дослідження. Українськими вченими різноманітні аспекти культурних практик розглядалися О. Губернатор (2023), О. Копієвською (2018), Г. Медніковою (2017), В. Судаковою (2021) та ін. Феномен адаптації та його компоненти широко обговорювалися в наукових дослідженнях сучасних закордонних та українських вчених. Більшість робіт переважно стосуються кінематографічних адаптацій літературних творів і спираються на тематичні дослідження, які аналізують точні відмінності між художньою літературою та її екранізаціями. Деякі аспекти взаємовпливу та взаємопроникнення масової культури в конкретному соціальному контексті аналізує М. Дмитренко (2013). Проте

проблематика адаптації інокультурних практик в контексті глобалізаційних тенденцій масової культури досі не стала предметом самостійного наукового дослідження.

Мета статті – виявити особливості адаптації інокультурних практик в контексті глобалізації.

Виклад основного матеріалу. В сучасному суспільстві, розвиток якого безпосередньо пов'язаний з інформаційно-комунікативними, постіндустріальними та глобалізаційними тенденціями, особливої значущості набувають культурні практики – «предметно-практична діяльність людини/людей, пов'язана зі створенням або поширенням культурних продуктів» (Копієвська, 2018, с. 20) у площині дозвілєвої діяльності, медіапростору та культурного споживання (Губернатор, 2024, с. 39). На думку дослідників, «в реальному культурному просторі культурні практики змінюються відповідно до історичних, економічних і соціокультурних змін і, одночасно, зберігають основні сутнісні властивості, тобто мають транскультурну природу й смислові прогностичні проєкції» (Судакова, с. 168).

Г. Меднікова наголошує на тому, що зазвичай категорія «культурні практики» в сучасному теоретико-практичному дискурсі використовується для означення «культуротворчості у віртуалістиці та нових практик культурної поведінки у повсякденні» (2017, с. 31–32). До таких практик зокрема можна віднести і різноманітні медійні практики, оскільки «телебачення сконфігурувало себе як важливий агент, у якому переплітаються культурні практики сучасного суспільства» (Купрій, 2023, с. 256). На думку О. Копієвської (2018, с. 22), «в добу глобалізації культурні практики, можливо, як ніколи до цього, відіграють центральну роль у міжнародних відносинах, спонукаючи до діалогу з іншими культурами, забезпечуючи від імовірного зіткнення цивілізацій».

Таким чином поняття «інокультурні практики» розглядаються як предметно-практична діяльність, пов'язана зі створенням та/або

поширенням культурних продуктів, що сформувалися в умовах соціокультурного простору інших країн і отримали популяризацію світового масштабу завдяки глобалізаційним тенденціям.

Основою сучасної глобалізаційної парадигми є певна ціннісна система, що певною мірою спрямована на нівелювання культурних ідентичностей країн та народів. Водночас як відмічають закордонні дослідники, незважаючи на динамічний розвиток глобалізаційних процесів, їх наслідки неможливо визначити як культурне об'єднання, а скоріше навпаки, як «зіткнення цивілізацій» (Huntington, 1996), посилення колективної ідентичності місцевих культур – «своєрідне зіткнення цивілізацій як відповідь на зовнішні виклики» (Тоунбеє, 2018). Різноманітні аспекти глобалізаційних процесів, характерні для 2000-2020-х рр. зумовлюють в сучасній культурології тенденції до аналізу місцевих культур в контексті розуміння їх особливостей, базуючись на позиціонуванні культури як системи взаємодіючих архетипів, знаків та образів (за К. Юнгом) (Юнг, 1981, с. 125).

Як продовження традиції оповідання, адаптація є продуктом творчої інтерпретації існуючої історії в будь-якому форматі: літературному, кінематографічному, музичному та ін. Це також і сам процес, анонсована передача характерних елементів історії задля створення чогось оригінального (Hutcheon, 2012). Ці елементи можуть бути перекодовані в іншій носій, наприклад роман у фільм, що дає більше свободи для прийняття творчих рішень. Адаптерів можна порівняти з перекладачами: вони мають розшифрувати історію та сприйняти її унікальним чином, перш ніж вони зможуть перетворити її на щось оригінальне. З давньої усної фольклорної творчості, у часи, коли системи писемності ще не розвивалися, кожен оповідач мав власний спосіб розповідати історію. Вони адаптували його до своєї аудиторії, змінили деталі, щоб створити емоційний зв'язок і зробити сильніший вплив.

Культурна адаптація є процесом адаптації продуктів і послуг відповідно до переваг, цінностей та потреб різноманітних ринків. Оскільки термін «адаптація» походить від латинського «adaptacio» – пристосування, в контексті проблематики інокультурних практик адаптацію можна розглядати як процес та результат їх активного пристосування представниками культури-реципієнта до специфічних умов власного

соціокультурного простору. За умов успішної адаптації інокультурні практики в процесі сумісності з новим соціокультурним простором трансформуються з урахуванням цінностей, традицій та норм культури-реципієнта.

Визначення локальності як особливості, що «визначає неповторність національних культур (...) характеризує унікальність культур, що має національну основу, генетичний код» (Копієвська, 2018, с. 12) дають вітчизняним культурологам підстави стверджувати, що «локальні особливості культур уособлюють своєрідність народу, нації, суспільства, соціальної групи, іншими словами, суб'єкта, до якого вона належить. Локальна культура є ґрунтом для національної ідеї й містить традиції, ментальність, цінності» (Копієвська, 2018, с. 12). В сучасному науковому дискурсі термін «локалізація» в широкому розумінні трактується як лінгвістичні та культурні зміни в продукті з метою його відповідності національним особливостям країни чи регіону, де цей продукт планується використовувати або продавати (Shneor, 2012, 359). Локалізація інокультурних практик необхідна для їх реалізації на інших територіях і включає в себе складні культурні процеси з метою своєрідного «перекладу» для країн-реципієнтів.

Дослідники стверджують, що на сучасному етапі «будь-яка культурна практика одночасно усвідомлюється і «глобально», і локально, причому локальність сама по собі теж, згідно з позицією посткультури, є складним, мозаїчним феноменом, у якому подія, співбуття, є однією з найголовніших категорій» (Копієвська, 2018, с. 22). У контексті специфіки феномену інокультурних практик локалізацію можна розглядати як процес внесення ряду змін відповідно до особливостей сучасного соціокультурного простору культури-реципієнта зі збереженням трендів світової масової культури. Важливим фактором у цьому процесі є звернення до національної традиції кожної з країн, яка прийняла інокультурну практику та реверсії цієї культури. Виходячи зі специфіки глобалізаційних процесів, характерних для масової культури перших десятиліть ХХІ ст., локалізація в дискурсі інокультурних практик реалізується засобами адаптації змістового, ціннісного та формально-текстового (медіатексту, аудіовізуального, сценічного та ін.) рівнів.

Фактично, прийняття специфічних в кожній культурній практиці похідних культури-донора (досить умовно можна поділити їх на західну – в контексті тенденції американізації та східну, що представлена японською, китайською та корейською культурою відповідно до сучасних світових тенденцій масової культури), як матеріальних, так і духовних, зазвичай краще реалізується тими культурами-реципієнтами, які з нею схожі. Натомість культури, цінності яких далекі від культури-донора, складніше сприйматимуть інокультурну практику. Таким чином, феномен інокультурних практик перебуває в залежності від того, як культури-реципієнти сприймають артефакти, що продукує культура-донор.

Варто зазначити, що хоча інокультурні практики можуть трохи адаптуватися до реальних місцевих умов, фактично, за загальними характеристиками, вони лишаються приблизно однаковими по всьому світу. Взаємодія між культурами сприяє культурній гібридності, відповідно глобалізація призводить до творчого об'єднання глобальних та локальних культурних рис. Власне термін «культурна гібридність» було введено до наукового обігу в 1990-ті рр. дослідниками постколоніальної історії для осмислення культурних процесів, що відбувалися на різних територіях в Новий та Новітній час і використовувався в розумінні наслідків взаємопроникнення, перетину різних, зазвичай несхожих одна на одну культур, результатом якої стає утворення нової, гібридної культури (Gordon, 2014, с. 67). В широкому розумінні культурна гібридність трактується як результат переміщення етносу на нову для нього територію, тобто в простір чужої цивілізації – суспільство, яке вимушене існувати в нових умовах, починає формувати нову картину світу, що відповідає зміні умов. Культурна гібридність не є уніфікованим явищем і постає в різних просторах в різноманітних варіантах. Використання цього терміну дозволяє простежити особливості діалогу культур в процесі адаптації інокультурних практик.

Культурна гібридність є транскультурною формою, виникнення якої пов'язане з діалогом культур і набуває різних форм відповідно до територіальної специфіки та властивостей конкретної інокультурної практики.

Основу культурної гібридизації складає безперервне взаємопроникнення культур, що

відтворені внаслідок глобалізаційних цілей, сформованих у взаємозв'язку глобальних та локальних, традиційних та інноваційних культурних практик.

Адаптація інокультурних практик відбувається на рівні локалізації та гібридизації саме культурних артефактів, а не культурних цінностей та філософсько-естетичних засад, що складають основу культури, глибоко вкорінених компонентів культур, які мають контекстуальний зв'язок та культурну специфіку, оскільки між ними не відбувається взаємовпливу.

Для будь-якої культури характерним є збереження властивих їй культурних практик і водночас вони можуть приймати практики іншої культури, з якою перебувають в контакті. Варто зазначити, що такий обмін культурними практиками між країнами є позитивним досвідом, оскільки надає нові можливості тим чи іншими культурам, посилює динаміку їх розвитку, проте не робить глобальні елементи домінантними в порівнянні з їх культурними особливостями.

Висновки. Внаслідок дослідження проблематики інокультурних практик в контексті адаптації як однієї з основних форм взаємодії культур в контексті глобалізації констатовано, що локалізація більшості інокультурних практик необхідна для їх реалізації на інших територіях і включає в себе складні культурні процеси з метою своєрідного «перекладу» для країн-реципієнтів. Культурна гібридність як транскультурна форма, виникнення якої пов'язане з діалогом культур, набуває різних форм відповідно до територіальної специфіки та властивостей конкретної інокультурної практики. Дослідження виявило, що: феномен інокультурних практик перебуває в залежності від того, як культури-реципієнти сприймають артефакти, що продукує культура-донор; виходячи зі специфіки глобалізаційних процесів, характерних для масової культури перших десятиліть ХХІ ст., локалізація в дискурсі інокультурних практик реалізується засобами адаптації змістового, ціннісного та формально-текстового (медіатексту, аудіовізуального, сценічного та ін.) рівнів; за умов успішної адаптації інокультурні практики в процесі сумісності з новим соціокультурним простором трансформуються з урахуванням цінностей, традицій та норм культури-реципієнта.

Список використаних джерел

1. Дмитренко, М. Й. (2013). Масова культура: можливості гібридизації. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*, 41(1), 111–121.
2. Копієвська, О. Р. (2018). Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. ... дис д-ра культурології : 26.00.06 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ. 38 с.
3. Купрій, Т. І. (2023). Взаємозв'язок телебачення, культури і суспільства: культурологічний аналіз зарубіжного дискурсу. *Культурологічний альманах*, (2), 256–262.
4. Меднікова, Г. С. (2017). Концепт «культурні практики» та його роль в трансформації сучасної культури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*, 37(50), 30–39.
5. Судакова, В. М. (2021). Індивідуалізація культурних практик як фундаментальна проблема. Людина. Діалог. Цифрова культура: Зб. наук. ст. та тез наук. повід. за матеріалами наук. круглих столів: «Культурна антропологія: предмет і основні проблеми», 20.05.2021 р., «Діалог культур у полікультурному просторі сучасності», 27.05.2021 р. та Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Людина в цифровому світі. Ефекти смерті, театру, «завіси», реального як феномени сучасного мистецтва», 04.06.2021 р. Київ: ІК НАМ України, 58–62.
6. Gordon, J. A. (2014). Creolising Political Identity and Social Scientific Method. *Africa Development*, 39, 1, 65–80.
7. Huntington, S. P. (1996). *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. New York: Simon & Schuster.
8. Hutcheon, L. (2012). *A Theory of Adaptation*, Taylor & Francis Group.
9. Jung, C. G. (1981). *The Archetypes and The Collective Unconscious*. Princeton University Press. 470 p.
10. Shneor, R. (2012). Influences of culture, geography and infrastructure on website localization decisions. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 19, 3, 352–374.
11. Toynbee, A. J. (1989). *A Study of History*. Gramercy. 576 p.

Reference:

1. Dmytrenko, M. Y. (2013). Masova kultura: mozhlyvosti hibrydyzatsii. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Filosofii*, 41(1), 111–121 [in Ukrainian].
2. Kopiiivska, O. R. (2018). Transformatsiini protsesy v kulturnykh praktykakh Ukrainy: hlobalnyi, hlokalnyi kontekst ta lokalni osoblyvosti (kinets KhKh – pochatok KhKhI st.) : avtoref. ... dys d-ra kulturolohii : 26.00.06 / Natsionalna akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstv. Kyiv [in Ukrainian].
3. Kuprii, T. I. (2023). Vzaiemozviazok telebachennia, kultury i suspilstva: kulturolohichni analiz zarubizhnoho dyskursu. *Kulturolohichniy almanakh*, (2), 256–262 [in Ukrainian].
4. Miednikova, H. S. (2017). Kontsept «kulturni praktyky» ta yoho rol v transformatsii suchasnoi kultury. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 7 : Relihiieznavstvo. Kulturolohiia. Filosofii*, 37(50), 30–39 [in Ukrainian].
5. Sudakova, V. M. (2021). Indyvidualizatsiia kulturnykh praktyk yak fundamentalna problema. *Liudyna. Dialoh. Tsyfrova kultura: Zb. nauk. st. ta tez nauk. povid. za materialamy nauk. kruhlykh stoliv: «Kulturna antropolohiia: predmet i osnovni problemy»*, 20.05.2021 r., «Dialoh kultur u polikulturnomu prostori suchasnosti», 27.05.2021 r. ta vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. «Liudyna v tsyfrovomu sviti. Efekty smerti, teatru, «zavisy», realnoho yak fenomeny suchasnoho mystetstva», 04.06.2021 r. Kyiv: IK NAM Ukrainy, 58–62 [in Ukrainian].
6. Gordon, J. A. (2014). Creolising Political Identity and Social Scientific Method. *Africa Development*, 39, 1, 65–80 [in English].
7. Huntington, S. P. (1996). *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. New York: Simon & Schuster [in English].
8. Hutcheon, L. (2012). *A Theory of Adaptation*, Taylor & Francis Group [in English].
9. Jung, C. G. (1981). *The Archetypes and The Collective Unconscious*. Princeton University Press [in English].
10. Shneor, R. (2012). Influences of culture, geography and infrastructure on website localization decisions. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 19, 3, 352–374 [in English].
11. Toynbee, A. J. (1989). *A Study of History*. Gramercy [in English].